

Nota –provisional i improvisada– sobre la poesia de Vicent Andrés Estellés

[Les ratlles que podeu llegir a continuació pertanyen al pròleg que Joan Fuster escrigué per a *Recomane tenebres*, el primer volum de les *Obres Completes* de Vicent Andrés Estellés, publicat per l'editorial 3i4 el desembre de 1972. Es tracta d'una de les anàlisis més interessants que s'han fet del món poètic de l'autor del *Llibre de meravelles*. Tot i fer ja més de 20 anys que van ser escrites, hem cregut que les paraules de Fuster tenen encara absoluta vigència. Demostren a més el mestratge que tant ell com Estellés, des de dos àmbits diferents, exerciren en la cultura catalana.]

I

Feia temps que no produïem un gran poeta. Dic "produïem", i pense ara –familiarment– en nosaltres, els valencians, i en els valencians que parlem com ens pertoca parlar. Sí: en feia molt de temps. Perquè don Teodor Llorente només se salva per mitja dotzena escassa de poemes, emotius i pacífics, pràcticament d'anar per casa. I Vicent Wenceslau Querol ni tan sols això: tenia tota la raó del món, l'Unamuno, quan proclamava la superioritat de les *Rimas* sobre les *Rimes catalanes*. Després de tres segles de dimissió explícita i d'incúria forçosa, se'ns havia rovellat l'idioma, i més encara, havíem perdut l'hàbit de concebre'l precisament en funció de "poesia". La bona fe de la Renaixença local –¿o potser la mala fe?– va ser d'una absoluta inanitat, en aquest punt. Calgué arribar a la Generació del 1930 per tenir poetes "presentables": Bernat Artola, Carles Salvador, Almela i Vives. No eren res de l'altre món, però encetaven una opció de treball literari regular i confiat. Alguns dels seus escrits superaren el clos regionaloide, i foren incorporats a antologies i a balanços de plantejament nacional. El tràmit, tanmateix, encara venia tarat per una certa con-

descendència, més aviat "política". En els anys immediats a la Guerra, l'obra de Xavier Casp hi representa un principi volenterós de continuïtat. *Ciutat a cau d'orella*, el 1935, ja era una ben altra cosa. La veu que hi transcendia obligava a unes esperances diferents.

Que s'han realitzat. El primer llibre de Vicent Andrés Estellés arrossegava moltes inèrcies retòriques inevitables: unes, que procedien de la formació castellana del poeta –molt similar a la meua, si val la referència–; d'altres, que se li imposaven amb el fet, traumàtic, de "descobrir" la pròpia llengua i la poesia docta del Principat i de les Illes. Un no sé què d'estrany, però, hi fulgurava: les paraules, les senzilles paraules de cada dia, adquirien en el vers de l'Estellés una pulsíó lírica a què no estàvem acostumats. A què no estàvem acostumats, insistesc, nosaltres: els valencians. Allò era "nou". No hi havia precedents. Escapava als mimetismes maquinals: Miquel Duran, amb Rubén Darío; Salvador, amb Salvat-Papasseit; l'Almela, amb Guerau de Liost; Casp, amb López-Picó. La dicció, en *Ciutat a cau d'orella*, tenia una fluència i una saviesa excepcionals, en comparació amb els predecessors domèstics, i, sobretot, apuntava amb un to personal carregat de promeses. Quatre llibres més, escalonats entre el 1956 i el 1970 –*La nit* (1956), *Donzell amarg* (1958), *L'amant de tota la vida* (1965), *Lletres de canvi* (1970–, revelaven que l'energia verbal desencadenada adquiria dimensions de seguretat i de violència escandalosament robustes. No sé si els crítics i els lectors arribaren a adonar-se'n *sur le champ*. Potser no. el 1971, de sobte, Vicent Andrés Estellés publica *Llibre de meravelles*, *La clau que obri tots els panys*. *L'inventari clement*, *Primera audició*: un bloc de versos massa dens i massa complex perquè l'hàgem pogut "digerir" amb la perspectiva deguda. Però l'impacte hi quedava consumat.

Un impacte al·lucinant. En el fons, aquesta trajectòria editorial era absurda, i ha perjudicat, sens dubte, la "figura" pública del poeta. No l'hem pogut seguir, pas a pas, en el descabdellament cronològic de la seva creixença, i, en encarar-nos-hi, ens l'hem trobat parcial i desconcertat. Tant se val, si bé es mira. Avui, després d'una recapitulació reflexiva i circumspèctia, poden sortir aquestes *Obres Completes*, que, si més no, tindran la virtut d'exhumar textos antics o inèdits, i, en especial, de proposar-nos-els amb una articulació sistemàtica i vivaç. Tindrem, doncs, l'oportunitat de llegir Andrés Estellés no solament com cal, si no com ell vol que des d'ara hauria de ser llegit, en una raonable estipulació. Les "obres completes", en vida de l'autor, sempre són capcioses –personalment en tinc l'experiència–: responen al càlcul subjectiu i responsable del qui les firma. Un dia, Josep Pla em comunicava: "Ara farem una edició definitiva 'd'obres completes'; una edició 'mortuòria'..." Les edicions vertaderament mortuòries, afortunadament, queden a mans dels erudits de demà, si Déu Nostre Senyor vol proporcionar-nos-els. Mentre l'escriptor domina els seus papers, les "obres completes" no són un panteó: més aviat es converteixen en una operació d'autocrítica i –si puc dir-ho així– d'autosospesar-se a consciència, amb humilitat i amb orgull alhora. Allò que, en aparença, només sembla una "reimpressió", al capdavant s'ha convertit en un llibre nou: en "obra nova". Una mica de desimboltura material permet de reajustar els fragments dispersos. Sempre escrivim "fragments". Ací en tenim uns quants, ja ordenats, de Vicent Andrés Estellés.

I basta de repassar-los, llegir-ne ara una plana, ara una altra molt més endavant, per trobar-hi el "gran poeta": o siga, un poeta tremendament individualitzat. No estic emprant els adjectius en termes d'escalafó, ni menys encara amb la misc-

Joan Fuster: "Vicent Andrés Estellés és un poeta loquaç: d'una eloqüència que fa feredat."

RAFA GIL

rable equanimitat de les càtedres. Tampoc no tinc cap interès a afirmar –hipòtesi idiota– que tots i cadascun dels poemes de Vicent Andrés Estellés són literalment admirables. Es tracta d'aplicar-hi una altra mena de barem: el de l'eficàcia creadora, traduïda o traduïble a les més diverses possibilitats d'enlluernament. O la poesia és això, o no és res. Tal vegada dir-ne "enlluernament" és excessiu, perquè pot confondre's amb "ofuscació". Lucidesa: aquesta fóra l'alternativa acceptable. En comptes de "possibilitats d'enlluernament", posem-hi "possibilitats de lucidesa". Les que ofereix Vicent Andrés Estellés no són gens corrents. A nivell "valencià", això fa retrocedir als noms insignes: els del XV, March, Roig, Corella. Després d'aquesta gent conspícuva vam esdevenir "muts". El castellà, almenys en poesia, tampoc no ens ha servit per a massa coses. Darrerament, quan la burgesia indígena s'ha "integrat" del tot, hi han aparegut bons poetes en castellà: de Gil Albert a Brines, passant per qui es vulga.

Però el vernacle havia restat desposseït, indigent, cautelós, sobrevivint-se en temptatives heroïques. Amb Vicent Andrés Estellés es trenca el malefici. Si el seu cas és una pura xamba o el començ

d'una recuperació profunda, ja ho dirà el temps.

M'excuse d'haver obert el comentari pel cantó casolà. ¿Podia eludir-ho? Crec que no. Ara: el poeta té una projecció més vasta, per pròpia virtut, que el col·loca en un primer lloc de la nòmina general catalana. A pesar d'algunes mencions encomiàstiques, i a pesar de la seva presència en les últimes antologies il·lustres i il·lustratives, aquest "lloc" encara no li ha estat reconegut com cal. Es tracta d'un problema extraliterari. La distància entre Barcelona i València continua sent penosa –al marge dels negocis, s'entén–, i literalment és absurda, fins i tot admetent explicacions o justificacions històriques apreciables. La comunicació no sempre resulta fàcil, d'un centre a l'altre: entre altres raons, de més a més, perquè València no acaba ser un "centre". València fou un "centre", i tant!, durant períodes gloriosos –el de March i Roig i Corella, el dels erasmistes, el de la tribu dels "Nocturnos", el dels *novatores* de finals del XVII i començament del XVIII, el de don Gregori Maians, el dels romàntics que chateaubrianitzaven, el de don Teodor i de don Vicent–, i ja no ho és. Ens hem convertit en "província total". Inclús davant Barcelona, quan Barcelona no deixa de ser,

com ho és ara, una "província" grisa i indiscutiblement la menys disculpable. La poca o molta irradiació autèntica i autòctona hi queda frustrada: la de València, la del País Valencià. El vehicle de la llengua comuna no arriba a trobar-hi sempre els canals pertinents. Fa plorar, però és així...

2

La veritat és que vam aprendre a llegir versos en les pàgines de *Garcilaso*, i no –ai!– en les de Riba o en les de Foix. Use el plural com a confessió, i perquè l'Estellés i jo som de la mateixa "generació": ell va nàixer el 1924 i jo el 1922. Teníem l'edat exacta de "llegir", i, si les circumstàncies no hi eren gaire propícies, en general, per a nosaltres resultaven rabiosament abjectes. Érem valencians de poble i no procedíem de llars on el llibre fos un moble necessari. Podíem comprar, de tant en tant, *Garcilaso*, que venia a ser una revista plena de sonets i de *liras* –"Si de mi baja lira..."–, d'*octavas reales*, de mil augustes bagatel·les retòriques. La confeccionaven a Madrid els poetes de les oficines públiques, i resplendia d'il·lusions imperials o agro-pecuàries: el "repòs del guerrer" s'hi distreia en la ma-

nufactura d'estrofes perfectes, d'un academicisme escolar i ritual. Ribà o Foix –per exemple– no hi comptaven. Ens eren inassequibles. Materialment inassequibles. La re-vinculació amb l'idioma –el català– vam haver de proposar-nos-la a través de textos anacrònics o subalterns: jo, personalment, amb les englantines marcides de don Teodor. Ignore el conducte imprès de què es va valer Vicent Andrés Estellés. No importa, això. El fet és que, literàriament, ens desmamàvem d'una mamella grotesca i tòxica.

Jo no diria que les “èglogues” de l'Estellés, prodigiosos artificis de sarcasme i de lirisme, impúdics i pudents –amb totes les males, les excelsos males olors de la fisiologia–, no tinguen un origen remot en *Garcilaso*. En una reacció contra les irrisòries ficcions del marbre subvencionat i dels idil·lis de calcomania que *Garcilaso* difonia. En tot cas, l'Estellés en deriva. Si no m'enganyo, el seu primer “llibre” de poemes aparegué en una altra publicació de la mateixa empresa industrial que fabricava “garcilasos”: “Fantasia”. Aleshores, ell, un xicot innocent de Burjassot, que estudiava periodisme a Madrid, havia d'escriure en castellà i segons els cànons. Recorde vagament aquells papers: eren d'una correcció esvelta, ben tramats, en els quals cada mot “ressonava” de manera automàtica, correlatiu als models patrocinats per don Juan Aparicio. No hi havia més remei: el parany era molt ben parat, i era impossible no caure-hi. Després degueren sumar-s'hi unes lliçons –o siga: lectures– diferents, Aleixandre i Neruda, i Lorca, i Alberti, i potser León Felipe i tot, *bouquins* insòlits i vedats, producte d'una captura aleatòria als encants o del préstec d'un amic. “Llegir”, en aquella època, era un drama. I clandestí.

El poeta –ell, l'Estellés– “madurava”. Quan va veure clar que, en última instància, la seua poesia tenia les màximes virtualitats reservades i preservades en la modesta paraula genealògica, tan distant del món de *Garcilaso*, la seua escriptura hagué de sofrir una rearticulació perplexa. No fou cosa de vint-i-quatre hores. No canviem de llengua com de camisa: a tot estirar, canviem de llengua com de pell, de manera lenta i parcel·lada, biològicament comportable. L'Estellés només canviava de “llengua literària”. Però no era, això, cap incidència de tràmit: de “doble vocabulari” castellà-català i català-castellà. Tots els qui hem passat per les àcides baquetes del bilingüisme sabem que no es tracta d'una qüestió de

“correspondències”. I menys encara que en cap altra esfera, en la de la poesia. Vicent Andrés Estellés, en *Ciutat a cau d'orella*, encara té poemes de “garcilasista” traduïts. Però ja n'hi té d'altres en els quals el salt idiomàtic li demana un replantejament profund de la mateixa “identitat” de la seua poesia. La llengua mana, en determinats moments. No intento suggerir que la qüestió se centra en el *quid* romàntic de la sinceritat –presumpta “sinceritat”– que el senyor Menéndez Pelayo referia al “*nexo sagrado*”, etc. No. Tota llengua és “convencional”, sobretot a nivell de “literatura”.

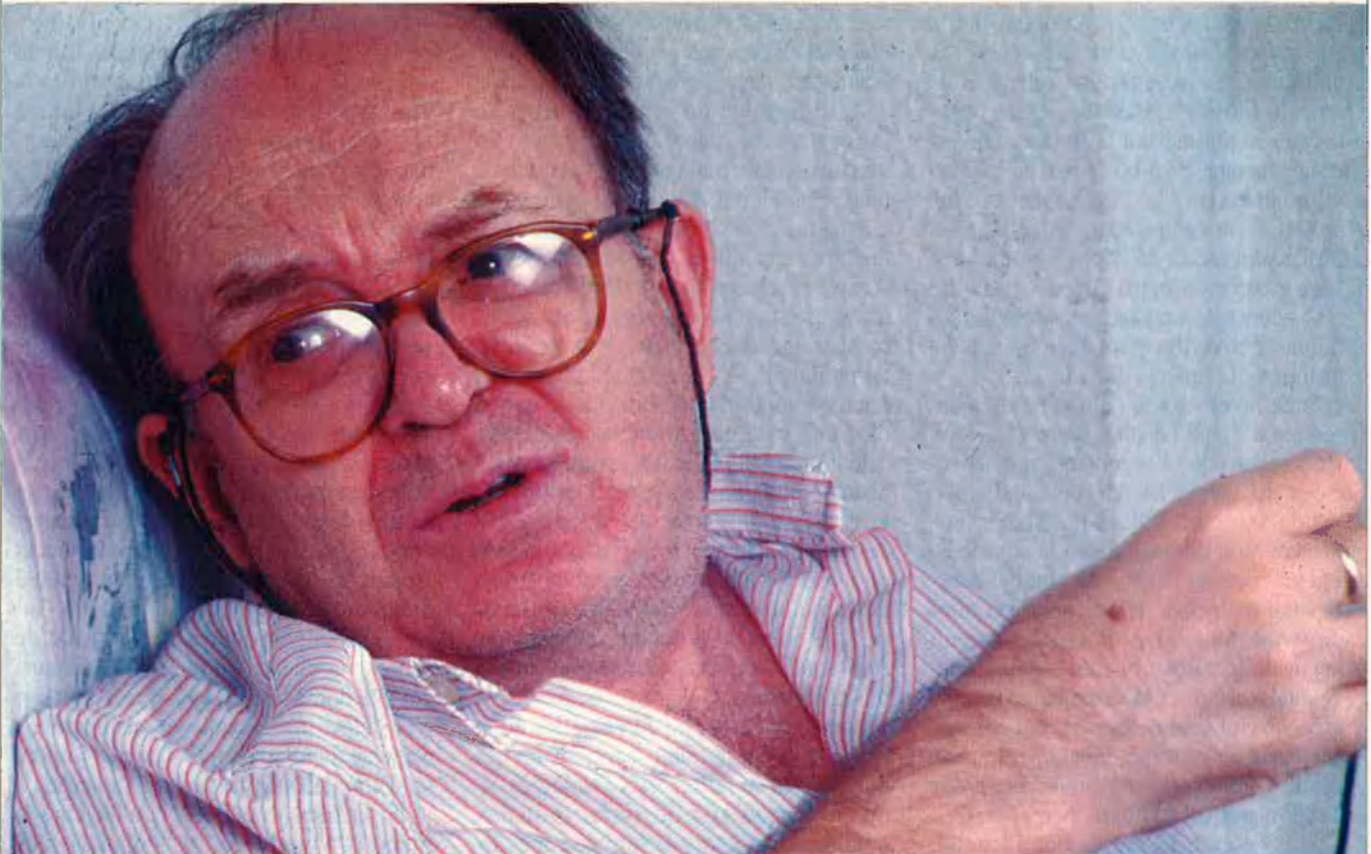
Cada “convenció” té les seues lleis, però. L'Estellés, en recuperar-se dins el “vernacle”, va fer-ho per las úniques mediacions culturals al seu abast. Que no podien ser còmodes. M'imagino que li passà com a mi: Llorente en seria la candorosa iniciació, després vindrien Carles Salvador o Xavier Casp, o l'Artola, i finalment Carles Ribà, J.V. Foix o qui fos. Tot s'ha de dir: llegir Llorente quan ja s'ha llegit Neruda constitueix una experiència estranya que un crític barceloní –per més espavilat que siga– no entendrà mai... Hi hagué, de seguida o mentrestant, la retroacció als clàssics. I Pompeu Fabra: ¿fins a quin punt era “vàlida” per a Vicent Andrés Estellés la *koiné* de la “mesocràcia il·lustrada” del Principat? En conjunt, s'hi acumulaven unes indeterminacions que solament podien ser resoltes des del fons de la mateixa poesia i a mesura que la poesia anava creixent. El recurs a la vèrbola col·loquial s'hi posà en un primer pla. I això també era complicat. La “tradicció local” de “llengua culta” és prima i vacil·lant, i no sòlida i cerimonial com la dels mallorquins, que descansa sobre un tou de produccions benemèrites. Ni ens era lícit de refiar-nos-en, ni menys encara de permetre'ns el luxe de jugar al dialectalisme *savoureux*, a la manera dels més recents literats de les Illes, que l'exporten al mercat peninsular... Calia establir la provatura en mig d'un buit desanimat.

I la cosa no tenia cap relació amb el postulat d’“acostar la poesia al poble” que alguns proclamaven a la València de llavors. A la llarga, la fórmula –“expressiva”– ha estat el que havia de ser: tant com de “comunicació”, la recerca del poeta era d’“expressió”, o més encara d’“expressió”. La ingerència del llenguatge diari, esqueixat o tendre, obeeïa a una fatalitat interna del poema: el poema no sabia “dir” el que vol dir sinó encarnant-se, justament fent-se carn, en una molt es-

pecífica puntualitat d'idioma. Les paraules del carrer, grolleres tal volta, o sovint, o de somrient gentilesa menestral, els sobrentesos sardònics, els clixés i les interjeccions del diàleg de veïnat, es convertien així en materials “lírics” d'una potència inesperada. De vegades, tenyits d'un patetisme literàriament pèrfid; de vegades, com una falca, introduint una mica de contrast o de sàtira. La “realitat bruta” hi fa acte de presència, amb els seus biaixos àcids o insolents, o simplement cordials. El resultat últim és fascinant; a estones, si més no. La barreja “verbal” hi aconsegueix uns extrems vidriosos, tèrbols, i al mateix temps claríssims i senzills, que s'enduen el lector amb la seua irruència. Sovint, en la poesia de l'Estellés, hi ha, com a base, una llengua desenfrenada: “llengua”, i m'aprofitaré de l'equívoc, en tots els sentits del vocable.

No vull fer-me pesat amb la denúncia de més connotacions locals, però no sé estar-me'n. Els poetes valencians del XIX, justament els “reivindicadors” de l'idioma, no sabien l'idioma que aspiraven a salvar. Villarroya té uns quants versos –unes quantes ratlles– gràcils i vives. Els que s'hi afegiren, foren un seguit de calamitats. Constantí Llobart només “escribia bé” quan escrivia epigrames en “valencià” de barriada. Ni tan sols Querol s'hi sobreposa. La tenebrosa multitud que durant més de mig segle guanya premis als Jocs Florals a València, escriu pitjor en català que en castellà. El castellà, l'havien més o menys après a l'escola i als llibres; el català, desconjuntat entre la conversa degradada i un mòdul culte mal paït, se'ls escapava dels dits. Llorente sí que “sabia”: la *Cançoneta amorosa*, *Vora el barranc dels Algadins*, *La barraca* i tot... Més tard, només Almela i Vives, amb un tacte estudiat i pulcre, i, en particular, el Bernat Artola jove, combinant un barroquisme lexicogràfic i l'instint popular de la Plana, aconsegueixen fer la impressió de “naturalitat” i “tradicció” simultanejades: de normalitat. En la postguerra, la situació no varià. Fins que l'Estellés, un dia, tira al dret, i li “surt” –li “ix”– un vòmit de llengua, d’“idioma” reduït a imminències incontrolables, glopades de mots directes, que ens reconciliaven amb la veritat. Que ens reconciliaven amb la “veritat”, amb minúscula, de la nostra vida “en valencià”.

Vicent Andrés Estellés, per una incoercible propensió, és un poeta loquax; d'una eloqüència que fa feredat. Quan renuncia a les maquetes de la preceptiva –un sonet, una dècima, un qualsevol motle acadè-

Vicent Andrés Estellés, segons Fuster, pariava en els seus versos de "la nua elementalitat de la vida de cada dia: la fam, el sexe, la mort."

RAFA GIL

mic-, s'embala en tirallongues inesgotables de versos, planes i planes seguides. Habitualment, hi explica l'espectacle menor de les peripècies de la gent subordinada, les seues -del poeta- o les nostres, que són d'una vulgaritat raonable i acatada. Les explica: les narra. I havia de narrar-les amb el vocabulari i els girs de la mateixa "vulgaritat" poetitzable. És el que ha fet. Anys enrera, Josep M. Castellet i Joaquim Molas van fotre un suntuós "manifiesto a la Nació", amb el programa d'una anomenable "poesia realista". Van tenir tan poca clientela, que no han trigat a desdir-se'n. Alguna vegada n'hi hem parlat, ells sempre m'han dit que allò no era ben bé un "programa", sinó una mena de "profecia". Auguraven la pròxima eclosió d'una poesia "realista", i, en efecte, els ha sortit Pere Gimferrer, que és un poeta estimable, sens dubte, però escassament "realista". De fet, la poesia que Castellet i Molas "predicaven" era objectivament impossible al Principat. Vaticinaven a cegues, i s'equivocaren. al País Valencià, la "situació" era distinta, i sí, una "poesia realista" s'hi dibuixava... No l'encapçalava l'Estellés: ell no és el "poeta realista" de l'esquema dogmàtic, ni de bon tros. Podem qualificar-lo de "poeta de realitats", i endavant.

Per aquest cantó, facciosament narratiu, l'Estellés esdevenia "col·loquial".

No podia ser altrament. La poesia, convertida en reflexió de i sobre la "vulgaritat" més descarada i agressiva, havia de caure en les fermentacions jovials, anticulturals o contraculturals, del "dialecte". D'elles emana la puríssima línia mordaç, infame, lliure, acusatòria, dels millors moments de l'Estellés. La tràgica evolució històrica de la llengua catalana fa que siga lògica la meua aprensió, que ara confesse: ¿entendran aquests poemes, els entendran com Déu mana, la gent dels dialectes contigus? No ho acabe de veure clar. Un poeta tan vigorós com és el Salvador Espriu en prosa, un poeta tan esborronadorament calculador dels mots com fou Gabriel Ferrer, ¿com poden ser llegits, i llegits "bé", pels valencians? Podem llegir -els valencians- tranquil·lament Riba, Manent, Teixidor, pose per cas: el Fabra ens és comú, i gairebé mai no hi trobem l'obstacle d'un matís de "dialecte", siga en el lèxic, siga en l'estructura o la ressonància de la frase. Però enfront de poetes que ara i adés acuden a les irisacions "populars" del llenguatge -l'Espriu i en Ferrer en són referències extremes-, la nostra "comprensió" no sempre és completa. Cal una habituació.

Se'ns esmuny el "dialecte". Vicent Andrés Estellés s'hi presenta amb uns versos relativament "dialectals": del seu dialecte, del nostre, i ens resulta íntim i vibrant. Com el llegiran "ells", més enllà de l'Ebre o de la mar? Hi arribaran al fons?...

3

Exagere, potser. Ben mirat, tampoc no és tan acaparadora ni tan abrupta, la virulència col·loquial de l'Estellés. Només que convenia advertir-la, a fi que el lector foraster no descarte o passe per alt alguns moments de màxima tensió en els poemes. Que són moments on es reproduceix, justament, la greu veracitat d'aquesta poesia. Els temes de Vicent Andrés Estellés, en una última reducció, tenen la nua elementalitat de la vida de cada dia: la fam, el sexe, la mort. Els poetes de totes les èpoques i de tots els idiomes s'han dedicat a teixir variacions sobre això: sobre l'amor, més que res; sobre l'extravagant però obsedida incertitud que provoca el fet d'haver de morir; i, de tant en tant, sobre la gana socialment implantada, conseqüència de l'explotació de l'home per l'home. La por n'és un derivat, i també hi apareix: al costat de la fam, al costat del sexe, al costat de la mort. En un tracta-

ment abstracte, la cosa ha donat lloc a aparatoses efusions: entre la pregària i la blasfèmia, les increpacions solemnes, la reflexió filosòfica. L'estellés és dels poetes que comprimeixen la fúria en una escena concreta. Però no "personal". Fins i tot quan escriu "jo", no és tant el "jo" seu, exclusiu i emparedat, com ell mateix traslladat a escala de "tipus". No hi ha la fam, el sexe, la mort, "en si": hi ha tot això -concepte i realitat, en simbiosi ambigua- convertint pura "circumstància històrica". D'aquí al "dialecte".

L'amor, o el sexe, o com se'n vulga dir, sempre és igual i distint: segons la societat, i segons què i segons qui dins la societat. El senyor March, de Gandia, havia de veure-ho i viure-ho, això, d'una manera molt diferent a com la concebien i la practicaven la tribu de notaris, beneficiats i metges de la València una mica posterior. March era un aristòcrata embegut de lectures trobadoresques i conventuals; els altres ja s'acontentaven amb especulacions sobre les parts del cos més adequades i l'edat més idònia per traure'n profit. Què pogué ser l'"amor" per a don Teodor, per a Llombart, per a...? Deixem-ho córrer. El cas és que l'Estellés "obre els ulls" -tots el sentits- en la sinistra etapa dels gran pànics, quan no hi havia espai i temps per al respir, i la gent respirava com podia. L'amor venia a ser el que ell diu: racons furtius, desigs sufocats, fantasies meticuloses. I la fam: racionaments, estraperlos, llum taxada. Subterrània, en la poesia de l'Estellés, hi ha una mena d'il·lusió feraç entorn del pa, de la taula de la infància, de l'aroma estimulant d'una salut esvaïda. Com la mort: la mort fou aleshores més "mort" que mai: no era solament un home o una dona, una criatura, que morien... L'exaltació priàpica, la llàgrima davant la penúria sistemàtica, el taüt previsible, industrial com el dol que s'hi enquadra, són vivències que tenen una datació exacta, tal com surten en els poemes de Vicent Andrés Estellés. I són locals, frenèticament locals: de Burjassot a València.

Jo no gosaria afirmar que això siga "realisme històric". Ja ho he dit. De més a més, avui ningú no s'interessa pel "realisme històric", i tant se val. Però sí que és un testimoniatge -o un testimoni- de la "realitat". I escrit des d'un angle molt precís: des d'una cantonada. El poeta, ací, no és exactament un coàgul de classe: ni per a bé ni per a mal. Procedeix del magma confús del carrer, abocat al carrer perquè és la sola oportunitat que

té, i no pretén res més. No s'erigeix en material de pamflet. Hi diu la seua. Diu: conta, s'exclama, comenta. Ho fa amb un èmfasi irregular, de vegades vertiginós, es repeteix. Però això ha de ser com és: una incoercible riada de pasió petita, manual, d'assalariat que habita un quart o cinqué pis d'un edifici urbà aproximadament pre-capitalista. La poesia de Vicent Andrés Estellés respon a febre ambulante, a les esperances conjugals, als sentiments i als ressentiments de la precarietat perdurada. A Barcelona, la poesia, la feien persones d'una altra mena: individus amb cara de protonotari apostòlic, catedràtics, fills de papà revoltats, oficinistes orgullosos de ser-ne. L'estellés fa la poesia d'un carrer de València, del "trenet" de València a Burjassot: un residu humà vigorós, que es debat en l'esperança de continuar vivint. No oblidem, però, el marc del principi: quan tothom fornicava malament, menjava malament, moria malament...

Tanmateix, la poesia de l'Estellés no és una poesia deprimida o negra. Com que no s'origina en fetixismes ideològics, sinó en la modèstia de viure, rutinària, cruelment addicta a la biologia més insignificant i més indispensable, no ha de ser ni pessimista ni optimista: "és", a seques. El sexe, la fam i la mort esdevenen, en aquest context no gens ampul·lós, l'entrellat de la "vida", i tot hi és al seu lloc, la merda o el semen, i l'afecte més innocent, i l'alegria, i el difunt que tots serem un dia o altre, i un plat de calent, i una cançó perquè sí, i jugar al truc o escriure versos, ja que "escriure versos" forma part de la vida. En un pam de món, i en un pam d'idioma -també "amb un pam de llengua", de cansament o d'insult-, la poesia s'hi agrumolla, i s'alça. S'alça: pren el perfil de la còlera, o el de la burla, o el de dir les coses com són, que seria dir-les amb un recitat de fiscal. La poesia de Vicent Andrés Estellés agrupa i assumeix totes aquestes eventualitats, i, damunt, hi afegeix la memoració d'una font d'aigua clara, d'un vegetal preciós -una fulla de col o de rosa, un camp de blat, una alfàbrega uns brins d'espígol-, la línia d'una anatomia jove, una cintura, un pit, una cuixa. Perquè la "vida", fonamentalment, és això: l'aigua clara, el blat, la cuixa...

És una poesia "cultura", la de l'Estellés. Tan deliberadament "cultura", que més d'una vegada ensenya les cartes, amb citetes de noms o paròdies d'estil. L'ostentació, però, s'insereix en el curs absorbent de la maniobra, s'hi encasta, i n'és una

peça més, amb els colors inconfusibles de la sornegueria o de l'humor. També ací predomina l'òptica desencantada d'uns anys farisaics i estrets. No tindria cap sentit dir que ell és un poeta "autodidacte". Poetes o no, tots els d'aquella època hem hagut de ser-ho, fins i tot els qui entràrem a la Universitat. Es clar que hi ha maneres i maneres de ser "autodidacte", i a nosaltres ens tocava la pitjor, per raons geogràfiques i de família: no sabíem quins llibres calia llegir ni tenir diners per comprar-ne. Després, la nostra voracitat de lectors hagué de ser despistada, incoherent, epilèptica, i, amb el temps, sense que haja cedit, ens ha dut a un cert escepticisme davant les sacrosantes supersticions de la Literatura, amb majúscula. Si en la poesia de Vicent Andrés Estellés discernim o ens sembla discernir el rastre de tal o de tal altra "influència", sovint només hi ha un tic de superxeria dòcil, que fa l'ullet i demana complicitat. Sota aquests versos s'amaga i es delata una quantitat considerable i dispersa de seduccions i d'estudi. El poeta té un metabolisme propi, i s'apanya.

I ho fa "des del poble". No "de cara al poble". "Populisme" o "Popularisme" són formes de designar una acció literària més aviat il·lusòria: parteixen del supòsit d'una clientela "popular" que, de fet, no existeix. O que existeix per a una altra mena d'escriptura. Periodista de professió, l'Estellés ho sap a través d'unes altres coordinades de comunicació. Més encara: no se li arruga el melic per redactar gasetilles rimades, si va en l'ofici. Això és una altra cosa. Però "des del poble". Tampoc no es tracta d'un "poble" mitificat, comés de costum en determinades explosions d'oratória "poètica". M'estime més de dir: "la gent". No és una noció sociològicament correcta, "la gent"; però té l'avantatge de no enganyar a ningú. Comporta la referència a un flux de massa humana, barrejat, contradictori, espès. No en surt una "manifestació unànime". Ben al contrari, la "gent", en la mesura que l'acceptem com a "gent", queda lluny de qualsevol "unanimitat". I l'efervescència de les seues friccions, de l'amistat flotant, de les concupiscències recíproques, dels odis matemàtics, de la disgregada vicissitud dels culs i de les butxaques, és la força de la poesia de l'Estellés. En el fons, és una poesia balzaciana, si se'm tolera la fórmula. És una poesia que podria haver estat novel·la: novel·la de Balzac.

Joan Fuster

Sueca, 24 de novembre, 1972